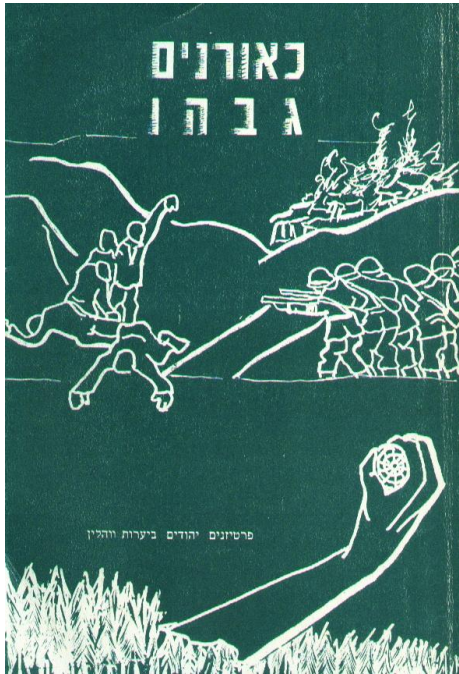
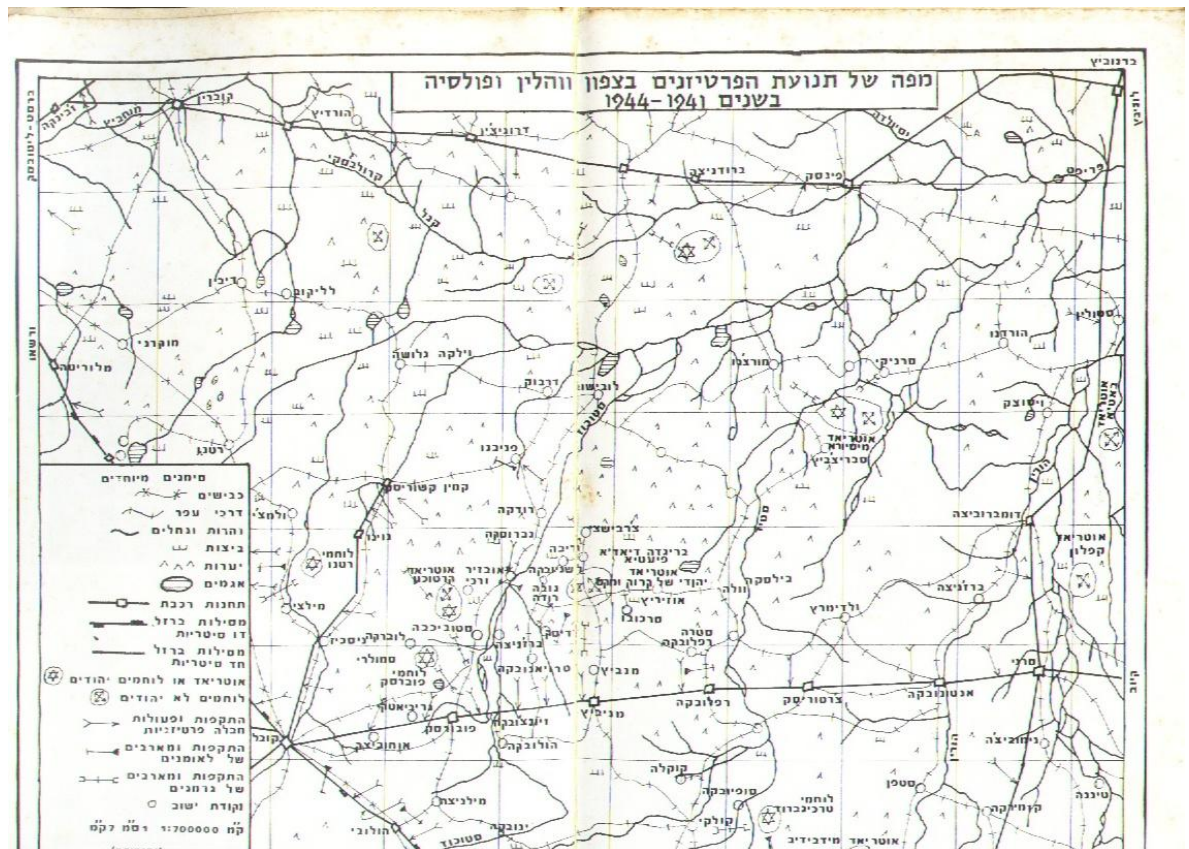

הספר: כאורנים גבהו - פרטיזנים יהודים ביערות ווהלין/ נתן ליבנה/ הוצאת איגוד ווהלין. תש"ם

הדין אל הפועל, הצליח אחד מהם להימלט, היה זה כפי הנראה . . . בו ביום נדרשו להתייצב בכיכר השוק לשעבר כל היהודים שלא קיבלו כרטיסי עבודה. נמצאו אז בקובל כ- 14,000 יהודים. מתוך אלה התייצבו 8,000, כ-1,000 יהודים הסתתרו בעיר, כ-1,000 בייחוד הצעירים, נמלטו לכפרים שבסביבה. 3,500 נמנו על העובדים. אלה שהתייצבו לא העלו על הדעת שמצפה להם פסק דין מוות. פשטו שמועות שגם בזדולבונוב (Zdolbunów) כינסו את היהודים למקום אחד וביתיים הכינו בעבורם את הגטו. אך הגרמנים ערכו מעשה פרובוקציה שפל. נשמעה צעקה Nach Hause, "הביתה" והאנשים פנו לבתיהם. באותו רגע פתחו הגרמנים באש ובני אדם רבים נספו בו במקום. את הנותרים גירשו לכפר באחוב (Bachów) הסמוך לקובל. במקום היו כבר קברי המונים שהוכנו מראש (בין הנרצחים נמצא גם היועץ מאוריצי מייל, מי שהיה יושב-ראש הממונה האחרון של ועד הקהילה בוורשה). ב-9 בחודש הטילו על האוכלוסייה היהודית כופר בסך מיליון רובל ונתנו פסק זמן להבאתו עד ה-11 ביוני. ב-10 בחודש, יום לפני המועד שנקבע, הופיע הממונה על העיר ביודנרט

¹ בקובל, עיר במחוז ווהלין, ישבו לפני המלחמה כ-13,000 יהודים. העיר היתה בשנתיים הראשונות בשטח שנכבש על ידי ברית-המועצות. הגרמנים כבשו את קובל ב-28 ביוני 1941 ובמאי 1942 הקמו בה שני הגטאות. זו היתה חלוקה שמעדה להפריד בין יהודי העבודה (שמנו כ-8,000) ויהודים בלתי-מועילים (שמנו כ-6,000). ביוני 1942 החלו הגרמנים בחיסול הגטו השני, של ה"בלתי-מועילים". השארת חלק מיהודים לצורכי העבודה וחיסול היהודים הבלתי-נחוצים, היתה יסוד מרכזי במדיניות הגרמנית בביילורוסיה לאחר השלב הראשון של הכיבוש. ראו: Gerlach, *Kalkulierte Morde*, pp. 655ff.

מתוך הספר מספר מתאר אלכסנדר אגס מה התרחש בעיירה פוברסקן הסמוכה לעיר קובל.

"ביום כ"ב באלול תש"ב הגיעו מקובל מאות שוטרים גרמנים ואוקראינים, שהחלו להשתכר לקראת "השמחה" שעמדה לפניהם. צעקות ובכי קורעי לב נישאו מכל הבתים היהודיים. נשים, טף וזקנים נאבקו עם רוצחיהם.

להלן מסופר על מעשה גבורה של אחד היהודים שגרם למעשה לעינויים אכזריים ליהודים הנותרים לפני מותם...

וובה המלמד עלה לעליית-הגג ובהחזיקו במוט החליט לא להתמסר מבלי לנקום ברוצחים. ראש המשטרה הנאצית, בראותו את היסוסיהם ופחדם של פיקודין ה"גיבורים" שסרבו למלא פקודותיו להורידו, קפץ על הסולם ואיים על וובה שישרפו חיים אם לא ירד מרצונו הטוב. וובה לא נענה, רק החזיק במוט והיכה לקרב האחרון — עד שהצליח להוריד מכה על ראשו של המפקד-הרוצח והלה התמוטט והתגלגל מהסולם ארצה. השוטרים ה"אמיצים" פתחו ביריית על וובה ופגעו בו. אנהותיו בעת גסיסו נשמעו מסביב. בקושי רב הצליחו הרוצחים לשחרר את המוט מאצבעותיו המכווצות של וובה. גם אחרי מותו לא רצה להיפרד מ"נשקו". הרוצחים לא יכלו לסלות ליהודי על "הוצפתו" להילחם והם רמזו במגפיהם את גופתו המנוקבת כדורים והשתחת דם. בדרך זו ביקשו לחפות על החרפה שנגרמה להם.

מפקד המשטרה, אחרי טיפול ממושך בגולגולתו המרוסקת, החלים, ובהשתתפותו הפעילה במלחמה נגד הפרטיזנים היהודים ביקש לנקום ולחפות על החרפה שהמיט עליו יהודי פשוט, הסר נשק — וובה המלמד.

כמה מאות נפשות הצליחו האוקראינים לרכו ב"סטרויקה". הקרבנות הוקפו בשרשרת סמיכה של חיות-טרף. החיסול התקיים בצורה האכזרית ביותר, תחת מהלומות ודקירות בגופותיהם. בעוד דמם ניגר לתוך החול הצהוב שהאדים, הכריחום להתפשט, ומשפחות-משפחות, אמהות על טפן, הורדו לתוך הבורות. בתוך ים של דמעות וצעקות-אימים של הנרצחים היו גם כאלה שעל פניהם ניסכה מעין שלנה. הם הרימו מבטיהם למרומים, בתורם אחרי אלוהים, ובקול שאר לבבות קראו וידי, "שפוך המתך על הגוים" ו"שמע ישראל"...

הורי חברינו, שלא חששו יותר פן יבולע להם, קיטצו אגרופיהם וצעקו: "אותנו תרצחו, אבל ילדינו ה"מכבים" באשר הם — ביערות, בחזיתות ובכל קצווי עולם — ינקמו את דמנו השפוך!" לשמע קריאות אלו החלו הרוצחים להשתולל — בכוח הרציאו מידי האמהות את עולליהן, ניפצו ראשיהם וכאפרוחים שחוטים זרקום לבור, שהתמלא גופות אדם; אחרים החכו בסכינים שדיהן של גערות; היו אף שטרחו להטיל את הגופות שזרות-שורות, לפי מיטב "הסדר הגרמני" וכך לחסוך במקום... רבים מהקרבנות הפריעו לסדר — החנשקו עם יקיריהם וקפצו לבור, להקדים את ההתעללות, בהעדיפם מוות מכוזרי הרוצחים בתוך הבור. ילדים שניסו להסתתר אצל אמהותיהם הוצאו, מושחלים על כיסונים, הוטלו לבורות. האחרונים שירדו לבורות היו כצללים. שערותיהם הלבנו, עיניהם כאילו יצאו מחוריהן, שפתותיהם השחירו...

נביתת מכונות-היריה הפסיקה את זעקות-האימים. מתחת לשכבת האדמה עדיין נשמעו אנקית ואנחות של אלה שנשמתם לא נפרדה עדיין מגופותיהם המרוסקות. האדמה נעה וזעה...

מתוך הספר ציונים הקשורים לקובל וליהודיה

עמ' 54. מצוין ע"י הפרטיזן זאב וורבה- רווה על פרטיזן בשם **בנימין** מקובל שקבל אות הצטיינות ממנהיגי בריה"מ.

עמ' 57 אלכסנדר אגס מספר על התארגנות **קבוצה מקובל שהבריתו נשק והגיעו ליער**. קבוצת פרטיזנים רוסיים ואוקראינים תחת פיקודו של נאסיקין חיסלו אותם. אחד מהקבוצה הצליח להימלט:

כאמור, ניסינו לקשור קשר עם קבוצות נוער בסביבה, אם כי רוב הנוער חוסל כבר באקציות הראשונות. שלהנו שליחים לעיר קובל, מרחק כשלושים קילומטר, ואמנם נודע לנו על קבוצה שעבדה במחסני-הנשק במחנה צבאי — צ'רקסי. הם אירגנו הוצאת תחמושת ונשק בהכנותיהם לצאת היערה ולשמש מעין חיל-חלוץ לנותרים בקובל, שיכואו בעקבותיהם. הקבוצה הצליחה להקים קשר עם קבוצת רוסיים ואוקראינים שהחלו להתארגן תחת פיקודו של הרוסי נאסיקין. סיפקו להם תחמושת ונשק שנגב מהמחנה הגרמני, אך כשהגיעו חברי הקבוצה אליהם וביקשו להצטרף כפרטיזנים, ציוו עליהם חבריהם הגויים לחזור היערה ולהמשיך לגנוב ולספק להם נשק. כשהבחורים הביעו אי שביעות רצון

מדרישתם, נטלו מהם הגויים בערמה את נשקם וחיסלום. אחד הצליח להימלט ובפיו הבשורה המחרידה על הפרטיזנים הסובייטים. סיפוריו של הנמלט וכן פרובוקציות פנימיות הביאו לשיתוק מוחלט של פעילות הקבוצה. הגזירות היומיומיות, החיסולים, הבידוד המוחלט בתוך ובין שני הגיטאות מצעו גם הם המשך פעילות הקבוצה. שליחנו נחמיה, שהגיע לקובל יום אחרי החיסול המוחלט של יהודי קובל, ניצל בנס, אחרי שפגש מכר פלוני שסיפר לו על האסון.

בהמשך מעיד אותו פרטיזן, **אלכסנדר אגס** מפבורסק:

עמ' 67. על **יעקב** (יאנק) שהצטרף לפרטיזנים לאחר שברח מהשחיטה בקובל.

עמ' 76:

פגישה ביער של פרטיזנים יהודים עם נמלטים יהודים:

" הם היו חסרי בגדים ומזון ומה שרק יכולנו, סיפקנו להם. **אייזיק באב** ("יוזיק"), הצעיר שביניהם, הביע רצונו ללכת אתנו. הוא הוכיח את עצמו אחרי כמה ימים כלוחם טוב וסייר מעולה. הוא נולד בכפר סטיביכובה וכל האזור היה מוכר לו. יום לפני חיסול הגיטו בקול ברח לפבורסק משם נמלט ליער לפני החיסול."

גראו שם ארבע דמויות, יצורים מגודלי-שיער ולבושי-סחבות שדמיונם לאנשים היה מועט ביותר... שניים מהם החזיקו סידורים והתנועעו בתפילה בלי לשים-לב, ולו במבט, לקריאותיהם של חבריגו. הביקתה היתה מלאה עשן מהמדורה, שנחלית רק לחשו. שכבה עבה של פיה כיסתה את פניהם של האנשים, אפשר היה להבחין רק בעיניים נוצצות. בתוך אפר המדורה גראו כמה תפוחי-אדמה קלויים וקופסאות שימורים עם מים. הביקתה הארוסה למחצה היתה מתחת לפני הקרקע. עליה ירדו ענפים סבוכים והסתירו את הכניסה מפני מבקרים לא-רצויים. בקושי הצלחנו להשתלט על רגשותינו והתחלנו לדובב את הנמצאים. גם מראנו הצבאי ונשקנו הבהילו אותם, כך שהם לא יכלו זמן רב להוציא הגה מפיהם. הם הביטו בנו בעייניים בוהות. לבסוף שאלו: „האם אתם „השודדים“ התנפלתם על איכרי הסביבה עם רובים ומכונת-יריה ובכך קלקלתם את האפשרות לקבל מזון מכפריים טובים. ואחרי שהגינו את הסידורים מידיהם החלו לטעון נגדנו, עם דמעות בעיניים, שעלינו על „דרכים רעות“ והקב"ה יעניש את אותם „פירצי גדר“ שקמו עם נשק דל נגד אויב בן מיליונים רבים, החמוש מכף רגל ועד ראש. דעתם היתה שחדר

היחידה להינצל מועטו של הקב"ה היא לחזור בתשובה ולהתקיים ממתנת-ידם של איכרים טובים. מהם נודעו לנו עוד פרטים על הימים האחרונים של הגיטו בפובורסק, תיאורים מסמרי-שערות. כאב לנו עד עימק נפשנו, ובליבנו התקוממו נגד אותו חינוך מתרפס-נכנע, עליו גדלו דורות של יהודים. הם סימלו בצורה הבולטת ביותר איתה מרגדיה גדולה, שהיהודים היו בה השחקנים הסבילים והמפסידים. אפילו השואה הגדולה שניתכה עלינו, לא היה בכוחה לגמלם מדרכם זו הנפסדת, דרך של כניעה וסימוכין על גס שיתרחש ויצילם. נוכחנו שזאת השקפת עולמם ואין להזיז ממנה ובדרך חייהם, אין הם מתאימים בזמן הזה לתנאים השוררים בקבוצתנו. לא הם רצו בכך ולא אנחנו. לא נוכל לעמוד בנוק שבהתנתנותם, ואילו הם ראו בנו בניס אבודים... הם היו חסרי בגדים ומזון ומה שרק יכולנו, סיפקנו להם. אייזיק באב („יוזיק“), הצעיר שביניהם, הביע רצונו ללכת אתנו. הוא הוכיח את עצמו אחרי כמה ימים כלוחם טוב וסייד מעולה. הוא נולד בכפר סטיביכובה וכל האיזור היה מוכר לו, יום לפני חיסול הגיטו בקובל ברח לפובורסק משם נמלט ליער לפני החיסול. לפני לכתנו התרינו בנותרים בביקתה לא לסמוך על נסים ולקיים שמירה מתמדת בחוק, כשהם נכנסים לבתי כפריים. הבטחנו להם לבוא לעתים מזומנות ולהביא להם מזון ובגדים. אייזיק סיפק לנו מידע חשוב על יערות הסביבה. על הימים האחרונים בגיטו קובל ועל קטל יהודיה — סיפר בדמעות בעיניים.

עמ' 81. הפרטיזן אלכסנדר אגס (שייקה גרושקה- "סשקה") מהעיירה פבורסק הסמוכה לקובל, למד בגימנסיה בקובל. הוא מספר שבכפר ליד הולובי פגש את חברתו ללימודים **מאניה קוזאק** שהסתתרה עם עוד בת וילד בן 5 אצל כפריה פולניה זקנה.

עמ' 95. מספר הפרטיזן דב ברונשטיין על **מונדק**, יהודי מסביבות קובל. למונדק היה נשק ושיתף פעולה עם הפרטיזנים בכל הנדרש ממנו.

עמ' 97. מספר הפרטיזן דב ברונשטיין על קבוצה של 4 כפריים שהוכנסה לבית הסוהר בקובל, אליהם הצטרפו 2 **צעירים עצירים מסביבות העיר קובל**. ה- 6 ניסרו את הסורגים וברחו מהכלא. השיגו רובים והגיעו לסביבת העיירה

מנייביץ והחלו לפעול. חיסלו מלשינים, שוטרים אוקראינים ובוזזי רכוש יהודי. הקבוצה הצטרפה מאוחר יותר ליחידת פרטיזנים "סדירה" של קרוק.

עמ' 124. מספר הפרטיזן דב ברונשטיין. לאחר המלחמה הגיע לעיר קובל ע"מ לקבל אישור לעבור לפולין. הסתבר שממונה מטעם הממשלה הסובייטית בקובל על כוח אדם וגם סגנו היו יהודיים שעזרו לו בקבלת האישורים למעבר לפולין (ובהמשך הדרך למעבר לארץ-ישראל).

עמ' 148. **יוסף שניידר** מהעיירה טרוינבוקה שלייד מנייביץ. שרד עם אשתו- פרטיזאן במחנה קרוק. לאחר המלחמה גר בעיר קובל ואחר כך עבר לפולניה ומשם לישראל.